

STICHTING KRUISEN EN KAPELLEN IN LIMBURG

Swalmerstraat 52 - Postbus 470 - 6040 AL Roermond - Tel. 0475-386888

NIEUWSBRIEF NR. 15

JULI 1999

De Heer L.L. Mertens was de grondlegger van de Stichting Kruisen en kapellen in Limburg. Wij hebben zijn zoon Jos Mertens te Kronenberg bereid gevonden een levensbeschrijving van zijn vader te maken.

LAMBERTUS, LEONARDUS MERTENS EEN GROOT LIMBURGER.

Lambertus, Leonardus Mertens werd op 6 augustus 1878 geboren als oudste zoon van Alphons Mertens, hoofd der school te Grathem. Van dit later 8 kinderen tellende gezin kozen er 6 voor het onderwijs; waarvan er 5 hoofd der school werden. Lambert ging na de lagere school lessen volgen aan de Rijksnormaalschool voor onderwijzers te Weert. In het begin waren de lessen op vrijdagmiddag en de hele zaterdag. Later werd dit uitgebreid met dinsdag en woensdag. Door het volledig ontbreken van openbaar vervoer betekende dit voor student Lambert vier keer per week te voet van Grathem

naar Weert. En zoals hij ons vertelde werd er onderweg flink geleerd.

Op 6 mei 1897 behaalde hij de onderwijsakte en hij werd m.i.v. 3 augustus 1897 benoemd tot onderwijzer te Groesbeek. Toen der tijd was Groesbeek een dorp met veel bezembinders, paraplumakers, ketel-lappers en smokkelaars en het drankmisbruik was er erg hoog. Na de paasvakantie kwamen veel kinderen niet opdagen omdat ze met de ouders mee moesten 't land in om de 's winters gemaakte bezems en paraplu's te helpen verkopen. Bij deze groep mensen gingen armoede en drankmisbruik vaak hand in hand en daar leerde Mertens sociale wantoestanden kennen. Hij legde contacten met mgr. Ariens en Jhr. Ruys de Beerenbrouck om met hun steun tegen het drankmisbruik te waarschuwen.

In 1903 keerde hij terug naar Midden-Limburg. Hij was benoemd aan de school van het opvoedingsgesticht "De Heibloem", waar hij zich wijdde aan de opvoeding van jongens uit a-sociale gezinnen. In die tijd is hij heel veel tijd en energie gaan steken in de bestrijding van drankmisbruik. Toen was er in Limburg, zoals een adres van het Limburgs Kruisverbond aan de Tweede Kamer te kennen gaf, op elke zeven huizen gemiddeld een café; in Maastricht was dat zelfs een café op elke 5 huizen en in 't dorpje Nunhem zelfs een op 3 huizen. Als eerste in ons land nam Mertens het initiatief voor het inschakelen van onderwijzers in deze zware strijd. Er moest een mentaliteitsverandering komen. En zo richtte hij in 1906 de Limburgse Onderwijzers Club (L.O.C.) voor drankbestrijding "St.Gerlachus" op. Het doel hiervan was: via het onderwijs, ouders en kinderen te wijzen op de verderfelijke invloed van het gebruik van alcoholische dranken voor de lichamelijke en geestelijke gezondheid.

In 1908 gaf de Limburgse Onderwijzers Club, waar Mertens secretaris van was, in een oplage van 60.000 gratis exemplaren, een 80 pagina's tellend boekje uit "Voor Vader en Moeder" met raadgevingen van veel artsen en opvoeders en verhalen over drankmisbruik. Hij bleef zeker tot 1938 secretaris van de L.O.C., die onder zijn bezielende leiding veel goeds heeft tot stand gebracht. Waarschijnlijk is de beweging in de oorlogsjaren dood gebleed.

Tussen de bedrijven door werd er ook nog gestudeerd. Zo behaalde hij in 1908 de akte tuinbouwonderwijzer en later de aktes voor pluimveeteelt- en bijenteeltonderwijzer.

Op 31 januari 1909 richtte Mertens met jhr mr. Ch. Ruys de Beerenbrouck als voorzitter de "Diocesane vereeniging voor den volkszang in Limburg" op. Hij hielp met het oprichten van plaatselijke afdelingen en plaatselijke comite's. Er werden zangavonden en zangfeesten georganiseerd voor kinderen en volwassenen met als doel het volk aan het zingen te krijgen. Er werden oude, nog onder het volk levende liedjes verzameld en weer nieuw leven in geblazen. Vermeldenswaard is ook dat op de oprichtingsvergadering op 31 januari 1909 het Limburgs volkslied "Limburg, mijn Vaderland" voor het eerst gezongen werd. De muziek is van Henri Tijssen, die met zijn Roermonds Mannenkoor veel heeft gedaan voor de verbreiding van het Nederlands lied. Er werd een tekstboekje uitgegeven "De Leeuwerk" genaamd waaruit op scholen en op bijeenkomsten werd gezongen. Als hoofdredacteur van het maandblad "De Varende Zanger" was hij, mede door de artikelen die hij schreef een grote stimulator.

In 1916 vond het huwelijk plaats met Anna Timmermans uit Grathem. In de loop der jaren zijn er 12 kinderen geboren, die allen nog in leven zijn. Ondanks een drukker worden familielevens bleef hij zich inzetten voor de drankbestrijding en voor de volkszang. Daarnaast gaf hij 's winters cursussen voor het tuinbouwdiploma en cursussen in bijenteelt.

In 1929 werd hij benoemd tot hoofd der school te Nunhem en hier kon hij zich eerst goed ontplooiën op onderwijskundig gebied. Maar ook op allerlei gebieden had hij contacten. Zo had hij contacten met Harrie Loontjes en pater Jac Schreurs en met Jo Smeets i.v.m. 't behoud van het Limburgs dialect. In Mosalect is een kerstverhaal in 't Grathems dialect van zijn hand te lezen. Hij deed veel genealogisch onderzoek naar de voorouders van de families Mertens en Timmermans waarbij hij veel hulp had van Jan Verzijl.

Hij was bij alle archeologische opgravingen in de buurt te vinden. Had contacten met prof van Geffen en met dr. Bursch, alsook met broeder Aquilas. Bouwde ondertussen een flinke archeologische en heemkundige verzameling op die op de schoolzolder goed uitgesteld kori worden. Ook was hij regelmatig te vinden bij de grindhopen langs de Maas en bij de grindgroeve achter het Afwateringskanaal te Neer waar gezocht werd naar aanvulling van steensoorten en versteende dieren. Ook was hij goed bevriend met meester Bernink, hoofd der school te Denekamp en directeur van het natuurkundig museum "Natura Docet" door hem gesticht.

In Nunhem werd op zijn initiatief en in samenwerking met de tuinbouwvereniging een poging ondernomen de bramen- en bosbessenteelt van de grond te krijgen. De (nog) te geringe belangstelling op de veiling deed beide pogingen stranden.

Voor 't begrijpelijker maken van de scheikundeformules bij het tuinbouwonderwijs ontwierp hij uitneembare houten scheikundeformules.

Elk voorjaar werd hij geconfronteerd met de gewoonte van veel vaders om in de lente met hun zonen eieren van vogels te gaan verzamelen. Die werden dan uitgeblazen en aan een snoer geregen om aan de muur te hangen. Het ging er dan om wie de meeste verschillende eieren had. Zo werden veel broedsels verstoord. Wat daar tegen te doen? Allereerst voorlichting aan de kinderen. Via vogelkennis, vogelliefde aankweken. Dat ging natuurlijk niet van vandaag op morgen. Via de kinderen werden ook de ouders beïnvloed. Vervolgens liet hij de kinderen van de hoogste klassen nestkastjes maken van reeds op maat gezaagde plankjes. Hij ontwierp een nestkastje "model Mertens", dat gemakkelijk in het dorp en in de bossen opgehangen werd. Door de controle zagen de kinderen en de ouders de resultaten.

Toen er plannen bekend werden die door normalisatie van de Leubeek en de Zeilsterbeek 's kostbare natuurgebied van het Leudal dreigden te vernietigen, mobiliseerde hij alles wat met natuurbescherming te maken had. Er werden regelmatig excursies georganiseerd voor leden van het Natuur Historisch Genootschap, voor leden van het Limburgs Landschap. Hij haalde wetenschappers naar het Leudal, Dr. Jac.P. Thyssen, Ir. Planje, LeClercq, e.a. Er werd een plantenlijst samengesteld van alle in het Leudal voorkomende planten, waaronder de zwarte rapunzel, 3 soorten wolfsklauwen. Dr. van Boven van de Kath. Universiteit Leuven maakte een inventarisatie van de mierensoorten in het Leudal. Hij had contacten met de beroemde "Mierenpater" de Jezuit pater Wassmann, een autoriteit op 't gebied van mieren, die enige jaren op Exaten verbleef. De vereniging voor vogelbescherming werd te hulp geroepen om broedplaatsen van ijsvogel, oeverzwaluw ongestoord te laten. Het resultaat van zijn activiteiten was het behoud van het Leudal als natuurlijk natuurgebied. 't Leudal was gered..

Op de zolder van de school begon zijn heemkundige verzameling steeds uitgebreider te worden wat bij 't heemkundig gericht onderwijs, dat hij voorstond telkens goed van pas kwam.

Als voorzitter van de Roggelse afdeling van de R.K. Onderwijzersbond organiseerde hij veel excursies en lezingen. In 1938 en '39 organiseerde hij op Kloostershof bij St. Elisabeth te Nunhem een paar Heemkunde kampen waar hij zijn ideeën over heemkundig gericht onderwijs nog beter kon uitdragen. In de Onderwijzersbond kon hij dat als lid

van de Heemkundecommissie samen met de andere leden uitdragen.

Na zijn pensionering in 1943 ging hij in Roggel wonen waar hij op de scholen nog als invaller les heeft gegeven.

Op zekere dag kwam hij bij een boer die de bakoven aan het stoken was en die wilde een oud houten crucifix in stukken zagen om op te stoken. Toen zei mijn vader: "Dat is toch nog jammer, geef het mij maar." 't Crucifix heeft thuis altijd tegen de schoorsteen gehangen. Of dit voorval hem aan het denken heeft gezet, of dat dit de duw in de rug is geweest om tot actie over te gaan? Wie zal 't zeggen? In ieder geval heeft hij met de heer Huismans vaak gepraat over de verwaarlozing van sommige veldkruisen en -kapellen. Voor zich zelf was hij al aan het inventariseren geweest en samen met de heer Huismans was hij bezig met het samenstellen van een kaart met alle kapellen en kruisen. Mertens ging naar het bisdom om bij mgr. Lemmens steun voor zijn plannen te krijgen en die kreeg hij. Op 11 maart 1950 schreef hij een groot artikel in de Maas- en Roerbode onder de titel "Veldkapellen en -kruisen in Limburg. Actie vóór de inventarisatie, behoorlijk onderhoud en aesthetisch verantwoorde vernieuwing". Het Geschied- en oudheidkundig genootschap was geïnteresseerd en de Stichting "Het Limburgse Landschap" stond er niet onwelwillend tegenover omdat de veldkruisen en -kapelletjes een typerend cachet gaven aan het landschap. Hij stelde dat er belangstelling en medewerking van velen nodig zou zijn. De registratie van alle kruisen en kapellen moest de eerste zorg zijn. Hij stelde een vragenlijst samen om elk object in te vullen met een uitgebreide toelichting. De antwoorden zouden door een commissie van advies worden bestudeerd en verwerkt. Een en ander zou, zo besefte men, veel tijd en arbeid gaan vergen. Mr. W.P.H. Delhoofen, secretaris van het bisdom, die van het begin bij de voorbereidingen betrokken was, werd de eerste voorzitter.

In alle dekenaten werden contactpersonen gezocht om de inventarisatie in de parochies te stimuleren en te coördineren. Om nieuwbouw of herbouw te vergemakkelijken werden er richtlijnen opgesteld.

In 1951 had de oprichting plaats van het "Diocesane Liefdewerk voor kruisen en kapellen", waarna in 1954 de ondertekening door mgr. Lemmens van de stichtingsakte van de "Stichting kruisen en kapellen in Limburg" volgde. Onder tussen was er veel werk verzet door Mertens en Huismans en niet te vergeten Dr. A. van Rijswijk. De zorg voor het behoud van kapellen en kruisen had veel aandacht gekregen en er werden door de vele enthousiaste medewerkers veel gegevens verzameld. Zo kon het werk verder uitgebouwd worden.

Jammer genoeg ging het gezichtsvermogen van Mertens de laatste jaren sterk achteruit. Lezen ging

niet meer en als hij wat opschreef moest dat op 't gevoel gebeuren. Die handicap vond hij erg omdat die zoveel beperkingen oplegde.

Maar gelukkig voor hem dat men van hogerhand blijk gaf van waardering voor 't vele werk dat hij in al die jaren belangeloos had gedaan. Wat tot uitdrukking kwam in de toekenning door Z.H. de Paus van het erekruis Pro Ecclesia et Pontifice op grond van zijn zeer verdienstelijk werk op verschillende terreinen. O.a. drankbestrijding, volkszang, folklore, onderwijs, heemkunde en zorg voor kruisen en kapellen.

De laatste jaren van zijn leven woonde hij in Scharn waar hij op 31 mei 1960 in volle innerlijke vrede gestorven is.

Een groot Limburger was heen gegaan en wij zijn er trots op zo'n vader te hebben gehad.

Kronenberg, november 1998.

Jos Mertens.

Op 3 juni is Ing. P.J.M. van Hooff overleden. Als ingenieur bij de Provinciale Waterstaat adviseerde hij gedurende vele jaren onze Stichting. Na zijn pensionering in 1979 werd hij door de bisschop van Roermond benoemd tot bestuurslid.

Op zijn gedachtenisplaatje staat een klein kruisje. Het is een van de drie kruisjes, die samen met de drie kapelletjes, het eerste logo vormden dat hij voor ons ontwierp. Zo zag hij het kruis langs de weg. Het is en blijft een kruis. Toch kon hij het wat relativeren. Tekende het daarom een beetje scheef. Een graspolletje aan de voet, en een bloem. Zegenend houdt de gekruisigde de beide armen gestrekt. Een bordje is tegen de schacht bevestigd. Ieder mag daarop zijn of haar eigen tekst schrijven. Een dakje biedt wat bescherming aan dat kleine kruisje. De zon kan immers niet altijd schijnen. Nu zijn weg over onze horizon ging, rest ons de herinnering aan iemand die wij leerden waarderen als collega en als mens.

dr. Godfried C.M. Egelie scj, voorzitter

Adreswijzigingen

Gelieve onderstaande adreswijzigingen aan te brengen in de adreslijst

EXTRA NIEUWSBRIEF:

nr. 31 ROERSTREEK

toevoegen : families Cijpers en Cox,
Effelderweg 2 , 6063 NB Vlodrop

nr. 34 BORN

wijzigen in : Kuppelkovenderstraat 53 ,
6127 CP Grevenbicht

nr. 41 BRUNSSUM

wijzigen in : Lindenplein 4 app.13, 6444 AT
Brunssum

nr. 44 NUTH

wijzigen in : Werkgroep wegkruisen en
kapellen Nuth Swier 47, 6363 CL
Wijnandsrade

nr. 06 ARCEN

wijzigen in : Vilgert 6, 5941 CT Velden

nr. 32 ECHT

wijzigen in : Houtstraat 60D, 6102 BK
Peij-Echt

N.B. Het secretariaat heeft een geheel herziene adreslijst van de werkgroepen in voorbereiding. Vergelijk uw huidige adres met de vermelding in de huidige lijst en geef wijzigingen s.v.p. per omgaande door.

Medelingen

*

In de gemeente Nuth is een werkgroep kruisen en kapellen opgericht (zie rubriek "adreswijzigingen"). Van harte welkom in onze kring en veel succes toegewenst.

*

Deze kersverse werkgroep is thans bezig met de voorbereiding voor de bouw van een nieuwe kapel te Swier, toegewijd aan St. Isidorus patroon van de boeren en tuinders.

*

Wij ontvingen het jaarverslag 1998 van de Stichting tot behoud en beheer van de veldkapellen en wegkruisen Arcen en Velden.

*

VVV Susteren, die de zorg heeft voor de kruisen en kapellen in deze gemeente, gaf onlangs een fietsroute uit langs de veldkruisen in de gemeente onder de titel "Kruistocht door de Groene Taille". Te koop bij het VVV Susteren Dieterderweg 53 Susteren.

*

Wij ontvingen het jaarverslag van de Wegkruisenwerkgroep IVN Eys 1998. De werkgroep melde tevens het overlijden van de Heer Wiel Loneus, Coördinator van deze werkgroep.

*

Op 3 juni l. l. overleed te Heerlen de Heer ing. Piet van Hooff. Hij was jarenlang een zeer gewaardeerd bestuurslid van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg.